

АНОТАЦІЯ

Запотічна М. І. Розвиток освіти корінних народів Канади. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки. – Національний університет «Львівська політехніка», Львів, 2020.

Актуальність дослідження. Процеси глобалізації, що за останні десятиліття набули масштабності у світовому просторі, сприяли активному розвитку міжнародної торгівлі, підвищенню ролі інтелектуального капіталу, активізації геополітичних процесів, зростанню глобальної економічної інтеграції та відкритого доступу до наявних світових ресурсів, позитивно вплинули і на міжнародний освітній простір. Проте, з іншого боку, у тенденціях глобалізації можна прослідкувати чимало негативних наслідків, серед яких особливо відчутним є поступова втрата культурної самобутності країн-учасниць. Беручи до уваги самобутність народу, що є скарбом, який може зробити істотний внесок у розвиток будь-якої країни, спостерігаємо зростаючу тенденцію у розвинених країнах щодо збереження культурної ідентичності своїх громадян, зміцнення національної самосвідомості власного народу. Особливе місце відводиться збереженню культурних й освітніх надбань корінних жителів різних країн світу, оскільки їхня мова, культура, традиції та звичаї поступово зникають. Отже, дослідження принципів, методів і форм організації освіти корінних жителів набуває особливої актуальності.

Визнаючи важливість різних націй, що формують єдину культуру народу, Канада стала однією із перших країн у світі, яка у 1971 р. прийняла Закон про полікультурну політику і тим самим утвердила офіційний курс полікультурності на державному рівні. На сьогоднішній день Канада також єдина із країн світу, що має національну стратегію розвитку корінного

населення. Підтримуючи культурні різноманітності народів і націй всередині країни, її система освіти спрямована на виховання патріотизму, любові до країни, знання й поваги до державних мов, звичаїв тощо. Водночас бути достойним громадянином Канади не означає заперечувати національну самоідентичність.

Відповідно до Конституції України (1996), Закону України «Про національні меншини в Україні» (1992), «Декларації прав національностей України» (1991), Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), Законів України «Про дошкільну освіту» (2001), «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), Національної доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні (2016), наша держава гарантує всім народам, що проживають на її території, рівність та право вільного користування рідними мовами в усіх сферах суспільного життя, а також бере на себе обов'язок створювати належні умови для розвитку національних мов і культур, здобуття освіти. Це передбачає не лише відродження та розвиток української нації, але й представників національних меншин, в тому числі корінних народів. Вивчення та аналіз канадського досвіду є важливим джерелом для визначення стратегічних напрямів розвитку та розробки стратегій полікультурної освіти в різних регіонах України та використання українського етнопедагогічного досвіду в розвитку та розбудові національної системи освіти з метою виховання єдності та цілісності українського суспільства.

Різноманітні аспекти розвитку системи освіти у Канаді неодноразово висвітлювалося у працях вітчизняних (Руснак, 2011; Муқан, 2005; Магдач, 2012; Гук, 2013; Муқан, Барабаш, & Бусько, 2016; Карпинська, 2005; Кучай, 2012; Барабаш, 2013; Ржевська, 2005; Шийка, 2015) та зарубіжних (Джонсон (Johnson, 1968); Томас (Thomas, 1972); Путман (Putman, 1912); Парвін (Parvin, 1961); Хоуторн (Hawthorn, 1967); Уїлсон (Wilson, 1978); Таунс (Townes, 1970); Свіфт (Swift, 1958); Мортон (Morton, 1997); Нунан, Холман, & Скаф (Noonan, Hallman, & Scharf, 2006) науковців.

Проблема розвитку освіти корінних жителів різних народів світу є предметом наукового пошуку дослідників: Австралії (Голуб, 2012; Джуринський, 2016; Кінслі, Таунсенд, Хендерсон-Уілсон, & Болам (Kingsley, Townsend, Henderson-Wilson & Boalm, 2013); Таунсенд (Townsend, 2015), Ганстоун (Gunstone, 2012); США (Карні (Carney, 2007), Рейнер, & Едер (Reyhner, & Eder, 2017), Шарпс (Sharps, 1979); Нової Зеландії (Солніє (Saulnier, 2014), Бєррінгтон (Barrington, 1970); Норвегії (Корсон (Corson, 1995); Квернмо (Kvernmo, 1993); країн Латинської Америки (Лопес (Lopez, 2009); Трапнелл (Tranell, 1996); Веласко (Velasco, 2014) тощо. Проблеми корінних народів в Україні досліджували Сеїтмуратова, 2014; Хайруддінов, 2003; Орехова, 2011; Лопушинський, 2011.

Окремі аспекти освіти корінних жителів Канади розглядались у працях Жорняк, 2009; Козачук, 2010; Огієнко, 2019; Баттіст (Battiste, 1986, 2013; Бармана, Хіберта & МкГаскіл (Barman, Heebert, & McGaskill, 1987); Фрізена, & Фрізена (Friesen, & Friesen, 2002); Хейг-Брауна (Haig-Brown, 1988); Кіркнес (Kirkness, 1995, 2013); Лікерса (Lickers, 2008); МакФерсона (MacPherson, 1991); Мандел, Клаустон Карлсон, & Файн (Mandell, Clouston, Carlson, & Fine, 2003); Менделсон (Mendelson, 2006); Міллоя (Milloy, 1999); Уайта, & Петерс (White & Peters, 2013), однак цілісного дослідження розвитку освіти корінного населення Канади проведено ще не було.

Актуалізують проблему дослідження й виокремлені суперечності між потребою дослідження педагогічного досвіду в історичній ретроспективі та можливостями використання його конструктивних ідей та національних традицій у розбудові сучасної концепції розвитку освіти; між зміною парадигми освіти на початку ХХІ століття та потребою розроблення наукових теорій, що ґрунтуються на кращих зразках етнопедагогіки та покладені в основу освіти у полікультурному суспільстві.

Отже, потреба у вивченні освітніх явищ в історичній ретроспективі, усвідомлення їхньої специфіки та екстраполяції у сучасну педагогічну

реальність, виокремлені суперечності зумовили вибір теми дисертаційного дослідження «**Розвиток освіти корінних народів Канади**».

Мета дослідження – виявити особливості розвитку освіти корінних народів Канади.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання**:

- 1) обґрунтувати методологічні підходи до виконання дослідження та теоретичні засади розвитку освіти корінних народів Канади;
- 2) висвітлити специфіку поняттєво-категорійного апарату дослідження;
- 3) розробити періодизацію розвитку освіти корінних народів Канади та охарактеризувати кожен з періодів;
- 4) виконати аналіз розвитку та забезпечення освіти корінних народів досліджуваної країни на сучасному етапі.

Об'єкт дослідження – освіта корінних народів у полікультурному суспільстві Канади.

Предмет дослідження – зміст і форми розвитку та забезпечення освіти корінних народів у Канаді.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що: *вперше* на основі історико-педагогічного аналізу виявлено особливості розвитку освіти корінних народів Канади у контексті специфіки її історичного, політичного, економічного, соціального, культурного, релігійного розвитку як держави; *обґрунтовано* використання методологічних підходів у дослідженні (акмеологічний, конструктивістський, антропологічний, аксіологічний, структурно-функціональний, полікультурний, функціональний, історико-хронологічний, комплексний, порівняльний) і теоретичних засад освіти корінних народів Канади (теорії колективного, емпіричного, трансформативного навчання, ситуативного пізнання та соціального наuczіння); *розроблено та представлено періодизацію* розвитку освіти корінних народів Канади, що охоплює 4 періоди: I період (від найдавніших часів до 1620 р.) – розвитку традиційної педагогіки корінних народів; II період (1620 – 1948 рр.) – клерикалізації та агресивної асиміляції освіти корінних народів; III період (1948

– 1969 рр.) – інтеграції освіти корінних народів; IV період (1969 р. – дотепер) – залучення корінних народів до управління та забезпечення освіти своїх дітей; *виконано аналіз* розвитку і забезпечення освіти корінних народів у Канаді на сучасному етапі (освіта та навчання у період раннього дитинства, шкільна освіта, професійна і вища освіта).

Уточнено зміст понять «освіта корінних народів», «традиційні знання», «народна педагогіка», «культуровідповідність навчальних програм», «асиміляція», «інтеграція».

Удосконалено та розширено наукові уявлення про основні поняття та терміни з проблеми освіти корінних народів Канади; про народну педагогіку індіанців, метисів, інуїтів; про внесок зарубіжних науковців у розвиток теорії і практики освіти корінних народів.

Подальшого розвитку набули ідеї про застосування методологічних підходів в історико-педагогічних дослідженнях, забезпечення освіти корінних народів Канади на основі застосування теорії і практики народної педагогіки у період раннього дитинства, шкільної, професійної та вищої освіти.

У науковий обіг введено значний масив друкованих та он-лайн джерел іноземними мовами з освітньої проблематики Канади, маловідомі факти та ідеї, що сприяють формуванню цілісної картини розвитку освіти корінних народів країни дослідження.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що його матеріали, матеріали монографії «Ретроспектива розвитку освіти корінних народів Канади у компаративно-педагогічному дискурсі», розділу “The development of indigenous people education in Canada: theoretical and methodological framework” у колективній монографії “The actual problems of the world today” використовуються у практиці закладів вищої освіти під час вивчення дисциплін «Порівняльна педагогіка» (теми занять «Шкільна освіта за кордоном: проблеми і досягнення», «Характеристика моделей зарубіжної школи та системи освіти в Україні: порівняльний контекст», «Національні особливості систем освіти зарубіжних країн та їх функціонування»), «Історія педагогіки» (теми занять

«Розвиток освіти і виховання кінця XVIII – початку XIX ст.», «Освіта та педагогічна думка кінця XIX – початку XX ст.») для поглиблення знань у галузі історії та зарубіжної педагогіки. Результати дослідження, обґрунтовані провідні поняття і база даних можуть використовуватися вітчизняними науковцями для проведення історико-педагогічних досліджень.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (303 найменування, з них 220 – іноземними мовами), 7 додатків. Загальний обсяг дисертації складає 245 сторінок, з них 200 сторінок основного тексту, який містить 2 таблиці та 9 рисунків на 7 сторінках.

У **вступі** обґрунтовано актуальність та доцільність дослідження; вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання і методи дослідження; зазначено джерельну базу; окреслено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; висвітлено апробацію та впровадження результатів дослідження; зазначено особистий внесок здобувача та подано структуру й обсяг дисертаційної роботи.

У першому розділі **«Теоретико-методологічні основи дослідження освіти корінних народів Канади»** висвітлено алгоритм реалізації дослідження, зокрема, використання системного, структурно-функціонального, історико-хронологічного, функціонального, порівняльного, полікультурного, культурологічного, антропологічного, акмеологічного, аксіологічного підходів до аналізу педагогічних явищ; розглянуто теорії колективного, емпіричного, трансформативного навчання, ситуативного пізнання та соціального навчання, що характеризують освітній процес корінних народів Канади, а також виконано аналіз поняттєво-категорійного апарату дослідження.

У другому розділі **«Ретроспектива розвитку освіти корінних народів Канади»** виконано дослідження чотирьох історико-педагогічних періодів розвитку освіти корінних народів Канади, зокрема встановлення та розвиток народної педагогіки корінних жителів країни, в основу якої покладено практичні, наочні та словесні методи навчання та виховання, а також принципи духовності,

природовідповідності, цілісності, народності, релігійності, гуманності, активності дитини, систематичності, практичності й виховання у праці; досліджено період асиміляції та його два етапи – клерикальний та період агресивної асиміляції; інтеграція освіти корінних народів Канади в систему освіти країни, а також загальні тенденції розвитку освіти корінних народів Канади на початку ХХІ ст.

У третьому розділі «**Характеристика сучасної системи формальної освіти корінних народів Канади**» розглянуто освіту та навчання корінних народів у період раннього дитинства, досліджено сучасні особливості шкільної освіти корінних народів Канади, а також проаналізовано забезпечення професійної освіти корінних народів Канади.

Визначено перспективні напрями подальших педагогічних розвідок.

Ключові слова: корінні народи, народна педагогіка, асиміляція, інтеграція, метиси, інуїти, перші нації, Канада.

Список публікацій здобувача

Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Колективні монографії

1. Мукан, Н. В., & Запотічна, М. І. (2018с). *Ретроспектива розвитку освіти корінних народів Канади у компаративно-педагогічному дискурсі*. Львів, Україна: ВД «Панорама».
2. Mukan, N., & Zapotichna, M. (2019). The Development of Indigenous People Education in Canada: Theoretical and Methodological Framework. *The Actual Problems of the World Today*, 2. (pp. 152–164). London, UK: Sciemcee Publishing.
Публікації у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз даних
3. ¹Запотічна, М. (2016). Характеристика інтеграційних процесів в історії розвитку освіти корінних народів Канади. *Педагогічні науки*, LXIX(1), 37–41.

---

¹ Видання водночас включене до переліку наукових фахових видань України.

4. ²Запотічна, М. (2016с). Корінні народи Канади: антропологічні та правові аспекти. *Вісник Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького. Серія: Педагогічні науки*, 3, 51–56.
5. Запотічна, М. (2016d). Характеристика традиційної освіти корінних народів Канади. *Молодий вчений*, 3(30), 381–384.
6. ³Запотічна, М. (2016е). Організація навчання корінних народів Канади в період раннього дитинства. *Педагогічні науки*, LXXIV(1), 28–32.
7. Запотічна, М. (2017а). Використання потенціалу інклюзивного лідерства в шкільній освіті корінних народів Канади. *Молодий вчений*, 1(41), 405–407.
8. ⁴Муқан, Н., Миськів, І., & Запотічна, М. (2018а). Асиміляція в освіті корінних народів Канади. *Молодь і ринок*, 4(159), 6–10.
9. ⁵Муқан, Н., Миськів, І., & Запотічна, М. (2018b). Специфіка освітніх програм для дітей корінних народів Канади у період раннього дитинства. *Молодь і ринок*, 6(161), 36–40.

Публікації у наукових фахових виданнях України

10. Zapotichna, M. (2015). Traditional education of aboriginal peoples in Canada: principles, methods and characteristic features. *Comparative professional pedagogy*, 5(4), 98–103.
11. Муқан, Н., & Запотічна, М. (2017). Організація шкільної освіти дітей корінних народів Канади. *Людинознавчі студії*, 4(36), 177–185.

Публікації у періодичних фахових виданнях інших держав

12. Запотічна, М. І. (2019). Освіта корінних народів Канади: ретроспектива розвитку та сучасний стан. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, VII(78), Iss. 196, 58–61.

---

² Видання водночас включене до переліку наукових фахових видань України.

³ Видання водночас включене до переліку наукових фахових видань України.

⁴ Видання водночас включене до переліку наукових фахових видань України.

⁵ Видання водночас включене до переліку наукових фахових видань України.

Публікації в інших виданнях України

13. Mukan, N., Kravets, S., & Zapotichna, M. (2016). Post-secondary and higher education of indigenous peoples in Canada: social, economic, cultural, family-related and individual barriers. *Ukrainian Journal of Educational Research*, 1(1), 39–43.

Публікації, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

14. Запотічна, М. (2016а). Асиміляційні процеси в історії розвитку освіти корінних народів Канади. *Пріоритети розвитку педагогічних та психологічних наук у XXI столітті: Збірник наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції* (с. 58–60). Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки».

15. Запотічна, М. (2016b). Корінні жителі Канади: проблема тлумачення основних термінів. *Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні. Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції* (с. 58–60). Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота».

16. Запотічна, М. (2017с). Переваги та недоліки програм професійної освіти для корінного населення Канади. *Педагогіка: традиції та інновації. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, Ч. 1* (с. 10–12). Херсон: Видавничий дім «Гельветика».

17. Мукан, Н., & Запотічна, М. (2016а). Освіта корінних народів Канади (кін. XIX – поч. XX ст.): політика «агресивної асиміляції». *Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників психологічних та педагогічних наук. Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції* (с. 62–64). Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота».

18. Мукан, Н., & Запотічна, М. (2016b). Розвиток освіти корінних народів Канади у XVIII ст. *Сучасні досягнення вітчизняних вчених у галузі педагогічних та психологічних наук. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (с. 20–23). Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології».

19. Мукан, Н., & Запотічна, М. (2018). Альтернативні школи та програми: застосування індивідуального підходу до освіти дітей корінних народів Канади.

Теорія і практика освіти в сучасному світі. Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (с. 6–9). Херсон: Видавництво «Молодий вчений».